مجله علوم تغذیه و صنایع غذایی ایران
سال بیستم، شماره ۵، ویژه‌نامه زمستان ۱۴۰۴، صفحات ۹۲-۸۷

خلاصه سیاستی

ارتقای برنامه "بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایر ۱۴۰۰-۱۳۹۷" در مناطق روستایی ایران" بر اساس یک مطالعه تحلیل و ارزشیابی

ناصر کلانتری[۱]، مرتضی عبداللهی[۲]، فرید زایری[۳]، پریسا امیری[۴]، ندا عزالدین[۵و۱]

۱. گروه تغذیه جامعه، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

۲. انستیتو تحقیقات تغذیه ای و صنایع غذایی کشور، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

۳. مرکز تحقیقات پروتئومیکس و گروه آمار، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

۴. مرکز تحقیقات تعیین کننده های اجتماعی سلامت، مرکز تحقیقات علوم غدد و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

۵. نویسنده مسئول: گروه تغذیه جامعه، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ایران. پست الکترونیکی neda.ezedin@yahoo.com

چکیده

مقدمه و هدف: این خلاصه سیاستی با هدف ارائه یک تصویر کلی از وضعیت اجرای برنامه "بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایر ۱۴۰۰-۱۳۹۷" در مناطق روستایی ایران، ملاحظات و نیز پیشنهادات سیاستی برای ارتقای برنامه تهیه شده است.

مواد و روش ها: خلاصه سیاستی حاضر، از مطالعه ای با هدف تحلیل و ارزشیابی برنامه استخراج شد. این مطالعه بصورت ترکیبی (روش های کمی و کیفی) در استان تهران انجام شد. جامعهٔ هدف مطالعه، شامل سیاست گذاران، مجریان برنامه و زنان روستایی بود. داده های بخش کیفی بصورت مرور مستندات برنامه، مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته و بحث گروهی متمرکز با گروه هدف جمع آوری شد. داده های بخش کمی نیز از طریق یک مطالعه مقطعی در مناطق روستایی استان تهران گردآوری شد. سپس داده ها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته ها: بر اساس نتایج مطالعات حاصل از تحلیل و ارزشیابی برنامه، وجود نقاط ضعفی در طراحی و اجرای برنامه، به همراه برخی موانع زمینه‌ای در روستاها، مانع از دستیابی برنامهٔ مذکور به اهداف مورد انتظار شده است. یکی از مهمترین نقاط ضعف شناسایی شده در برنامه، در نظر نگرفتن اعتبار مالی مشخص بود که چالش‌هایی را در تامین منابع و امکانات برای اجرای برنامه ایجاد می‌کرد. بر اساس توصیه های سیاستی، برنامه نیازمند ملاحظاتی در زمینه‌های نیازسنجی، منابع و امکانات، همکاری‌های بین‌بخشی، پایداری و گسترش، پایش و ارزشیابی برنامه می باشد.

نتیجه گیری: ملاحظات و پیشنهادات ارائه شده در این خلاصه سیاستی می‌تواند به عنوان شواهدی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در بهبود طراحی و اجرای برنامه مذکور مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: خلاصه سیاستی، برنامه؛ امنیت غذایی، ارزشیابی، زنان روستایی

مقدمه

ناامنی غذایی یکی از مشکلات کشورهای درحال توسعه (۱)، از جمله ایران است (۲). بر اساس مطالعات، ناامنی غذایی مناطق روستایی را نسبت به شهری، بیشتر تحت تاثیر قرار می دهد (۳،۴) ، به طوری که نتایج یک مطالعه مروری نظام‌مند در ایران، حاکی از شیوع بالاتر ناامنی غذایی در مناطق روستایی (۶۶/۱٪) نسبت به شهری (۴۷/۱٪) می‌باشد (۳). کشاورزی حساس به تغذیه، یک رویکرد جامع و بین بخشی مبتنی بر غذا برای بهبود امنیت غذایی و تغذیه است (۵) ، که از جمله برنامه‌های مرتبط با آن می‌توان به برنامه‌های تولید غذا در منازل اشاره کرد (۶).

در ایران، برنامهٔ "بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایر ۱۴۰۰-۱۳۹۷" (۷) ، در راستای تحقق هدف شماره ۲ از اهداف هفده گانه توسعه پایدار: «پایان دادن به گرسنگی، دستیابی به امنیت غذایی و تغذیه بهتر و ترویج کشاورزی پایدار» (۸)

و همچنین ترویج فرهنگ تغذیه سالم، ترویج تولید در باغچه های خانگی با موضوع سبزی و صیفی، تولید مرغ و تخم مرغ خانگی در بین زنان روستایی و عشایری از سال ۱۳۹۷ برای یک دوره ۵ در کشور به اجرا درآمد. برنامهٔ مذکور مانند هر برنامه ای، به منظور نیل به موفقیت نیازمند تحلیل و ارزشیابی می باشد. ارزشیابی برنامه به شناسایی موانع و مشکلات کمک کرده و باعث درک و شناسایی اجزایی می شود که مطابق انتظارات عمل نمی کند، همچنین به منظور تایید اعتبار تئوری برنامه، که برنامه بر اساس آن بوده، یا نیازمند اصلاحاتی است (۹).

خلاصه سیاستی حاضر که از تحلیل و ارزشیابی برنامه مذکور استخراج شده است، یک تصویری از نقاط ضعف و قوت برنامه، همچنین توصیه ها و پیشنهادات سیاستی برای بهبود موفقیت برنامه به برنامه ریزان و سیاست گذاران ارائه می کند.

روش کار

در این مطالعه از روش های تحلیل ترکیبی (کیفی و کمی) برای جمع آوری داده ها استفاده شد. جامعهٔ هدف این مطالعه شامل سیاست گذاران، مجریان اصلی، مجریان محیطی برنامه و زنان روستایی بود. تحلیل برنامه به صورت گذشته‌نگر (با استفاده از چارچوب مثلث سیاست گذاری سلامت)، از طریق مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته (۴۰ نفر سیاست گذاران و مجریان) و بحث‌های گروهی متمرکز (تعداد: ۸) با زنان روستایی انجام شد. ارزشیابی فرآیند اجرای برنامه (با استفاده از چارچوب ارزشیابی فرآیند، پیشنهادی راهنمای شورای تحقیقات پزشکی بریتانیا)، با بکارگیری روش‌های کیفی (برای شناسایی موانع و تسهیلات زمینه ای) و کمی، در استان تهران انجام شد. مطالعه کمی نیز بصورت مقطعی بر روی ۳۰۳ نفر از زنان روستایی (شامل: ۱۴۳ نفر تحت پوشش برنامه و ۱۶۰ نفر گره شاهد)، بصورت مقطعی در ۳۲روستای شهرستانهای استان تهران انجام شد. تحلیل داده‌های کیفی با استفاده از نرم افزار MAXQDA نسخهٔ ۲۰۲۰، بصورت تحلیل محتوای موضوعی با رویکرد قیاسی، و تحلیل داده های کمی با استفاده از نرم افزارهای Excel 2013 ، IBM SPSS نسخهٔ ۲۱ و IBM Amos SPSS نسخه ۲۲، با بکارگیری آمار توصیفی و تحلیلی انجام شد. جزئیات بیشتر از روش تحقیق مطالعه، در مقالات مستخرج از تحلیل و ارزشیابی برنامه ارائه شده است (۱۲-۱۰).

یافته ها

یافته های مطالعه حاضر، از جمله نتایج کلیدی، ملاحظات و پیشنهادات سیاستی برنامه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: نتایج کلیدی، ملاحظات و پیشنهادات سیاستی برنامه بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایری

نتایج کلیدی تحلیل و ارزشیابی برنامه	• در محتوای برنامه، شفافیت پایینی از منابع و امکانات برای اجرای برنامه وجود داشت. • اجرای برنامه دارای نقاط ضعفی در موضوعات نیاز سنجی، آموزشی و توجیهی، همکاری بین‌بخشی، منابع و امکانات، پایداری و گسترش برنامه، پایش و ارزشیابی می باشد. • دریافت تک‌بعدی آموزش ها در زنان روستایی دیده می شود. بطوریکه تنها ٪۲۱ از زنان، دریافت قطعی هر دو آموزش (تغذیه و سبزی کاری) را گزارش کردند. دریافت بذر توسط ٪۲۳/۸ از شرکت‌کنندگان گزارش شد. • اجرای برنامه با افزایش معنی‌دار در تعداد باغچه‌های خانگی در شرکت‌کنندگان همراه نبود. • اجرای برنامه با افزایش معنی‌دار در مقدار (کیلوگرم) و تنوع (نوع) سبزیجات تولیدی در شرکت‌کنندگان همراه نبود. • اجرای برنامه با افزایش معنی‌دار در امتیاز آگاهی تغذیه ای، تنوع غذایی و توانمندی زنان همراه نبود. • توانمندی زنان در کل شرکت کنندگان (شامل: تحت پوشش برنامه و گروه شاهد)، با داشتن باغچهٔ خانگی ارتباط مثبت معنی‌دار داشت. • تنوع غذایی در کل شرکت کنندگان (شامل: تحت پوشش برنامه و گروه شاهد)، با وضعیت توانمندی زنان ارتباط مثبت معنی‌دار داشت.
ملاحظات سیاستی در محتوا و اجرای برنامه	• دستورالعمل ○ لزوم بازبینی و بروز رسانی اهداف (از جمله: شفاف سازی اهداف، بروزرسانی بر اساس اهداف جدید وزارتخانه ها) ○ لزوم بازبینی و بروز رسانی گروه هدف (از جمله بررسی وضعیت مشارکت اتباع، مردان)

	○ لزوم بازبینی و بروز رسانی استراتژی ها (از جمله تقویت برنامه از بعد اقتصادی) ○ لزوم بومی سازی برنامه (از جمله: درنظرگیری تفاوت‌ها در توسعه یافتگی روستاها) ● منابع و امکانات ○ لزوم درنظرگیری اعتبار کافی و مشخص برای برنامه ○ لزوم فراهمی امکانات و زیر ساخت (مانند: تسهیل دسترسی به نهاده‌های تولید، ایجاد و گسترش بازارچه‌های فروش، تسهیل دریافت وام) ○ لزوم تامین نیروی انسانی مکفی و متعهد ○ لزوم توجیه و تداوم آموزش‌ها برای مجریان ○ لزوم توجیه و تداوم آموزش‌ها برای زنان روستایی ○ لزوم بکارگیری کارشناسان مجرب و وسایل کمک آموزشی درآموزش زنان روستایی ○ لزوم بروزرسانی آموزش‌های مورد نیاز برای زنان روستایی (از جمله آموزش‌های مدیریت منابع، بازاریابی، روش های گلخانه‌ای) ● همکاری بین بخشی ○ لزوم تقویت هماهنگی‌ها و تعهدات سازمان‌های درگیر ● نیاز سنجی ○ بررسی وضعیت تولید و مصرف، در انتخاب روستاها ○ نیاز سنجی با مشارکت فعال سازمان‌های درگیر ○ نیاز سنجی با اتخاذ رویکرد پایین به بالا، با مشارکت مجریان محیطی ● پایداری و گسترش برنامه ○ لزوم اختصاص زمان و کار جدی در راستای اجرای برنامه ○ لزوم اتخاذ تدابیر قانونی در راستای اجرای برنامه ○ لزوم بهبود فراخوان و اطلاع رسانی برای گسترش برنامه ○ لزوم اتخاذ تدابیر انگیزشی-تشویقی برای زنان روستایی ● پایش و ارزشیابی برنامه ○ لزوم ارزشیابی نتایج برنامه ○ لزوم شفاف سازی انتظارات در فرم های عملکرد، بر اساس دستورالعمل
پیشنهادات سیاستی در محتوا و اجرای برنامه	▪ دستورالعمل ○ گسترش اهداف برنامه (از جمله کاهش ضایعات مواد غذایی) ○ گسترش گروه هدف برنامه (از جمله مادران باردار و شیرده روستایی در برنامه حمایتی بنیاد علوی، امکان مشارکت نوجوانان) ▪ منابع و امکانات ○ فراهمی نهاده (از جمله جلب همکاری خیرین و سمن‌ها برای تهیهٔ بذر، توزیع بذر از خانه های بهداشت، توزیع باکس برای سبزیکاری، توزیع بذر بین کارمندان خانم) ○ فراهمی زیرساخت (از جمله ایجاد باغچه در منازل شرکت‌کنندگان علاقه مند، استفاده از فضاهای بلا استفاده خانه‌های بهداشت و روستا، ایجاد فضای مشترک برای سبزیکاری زنان، برگزاری نمایشگاه برای فروش محصولات) ○ تامین نیروی انسانی (از جمله بکارگیری نیروی اختصاصی برای اجرای برنامه) ○ تدابیرانگیزشی و تشویقی برای زنان روستایی (از جمله برگزاری مسابقات برای زنان یا فرزندان آن ها، در نظر گیری مشوقهای اقتصادی برای ترغیب زنان، حضور افراد با تجربه و موفق در آموزش های سبزیکاری، استفاده از رسانه برای افزایش استقبال زنان) ○ تدابیرانگیزشی و تشویقی برای مجریان (از جمله قدردانی از همکاری مجریان با اعطای تقدیر نامه یا حق الزحمه، برگزاری مسابقه برای مجریان، برگزاری سفرهای آموزشی-انگیزشی) ○ گسترش موضوعات سلامتی و توانمندسازی در آموزش (از جمله تولید گیاهان وحشی، گیاهان درآمدزا، فرآوری محصولات، تولید مواد غذایی بومی) ○ گسترش روش‌های آموزشی (رسانه، فضای مجازی، بنرها) ▪ همکاری درون و بین بخشی ○ تقویت ارتباطات درون و بین بخشی (از جمله بکارگیری نیروی دلسوز و پیگیر بعنوان رابط دو سازمان،

	▪ مشارکت سایر نهادهای فعال در روستا از جمله دهیاری‌ها) ساختاری و فرهنگی ○ جلب حمایت همسران (از جمله برگزاری آموزش‌ها برای مردان علاوه بر زنان، توجیه مردان از طریق ادارهٔ جهاد کشاورزی) ○ استفاده از مجریان محیطی خانم ○ استفاده از شواهد توسعهٔ سبزی کاری در مناطق شهری، در اجرای برنامه در روستاهایی با بافتار شهری

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی، برنامه بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایری در ایران می تواند گام ارزشمندی در جهت کاهش ناامنی غذایی و سوءتغذیه در مناطق روستایی، به عنوان یک برنامه کشاورزی حساس به تغذیه باشد. با این حال، تحلیل و ارزشیابی برنامه حاضر نشان داد که کم‌توجهی به منابع و امکانات مشخص برای برنامه و وجود نقاط ضعفی در اجرا، به‌همراه برخی موانع زمینه‌ای در روستاها، با اختلال در دریافت آموزش‌های مکفی و نهاده‌های تولید در زنان روستایی همراه بوده است. لذا بنابراین برنامهٔ حاضر نتوانسته است به اهداف خود در بهبود وضعیت تغذیه ای دست یابد و نیازمند ملاحظاتی در زمینه‌های نیازسنجی، منابع و امکانات، همکاری‌های بین‌بخشی، پایداری و گسترش، پایش و ارزشیابی می باشد. ملاحظات و پیشنهادات سیاستی ارائه شده در این خلاصه سیاستی می‌تواند به عنوان شواهدی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در بهبود طراحی و اجرای برنامه مذکور مورد استفاده قرار گیرد.

سپاسگزاری

این خلاصه سیاستی ، برگرفته از رسالهٔ دکترای تخصصی (طرح مصوب به شمارهٔ ۴۵۷) می باشد که توسط کمیته اخلاق انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، مورخ ۱۳۹۹/۰۵/۰۵ با کد اخلاق IR.SBMU.nnftri.Rec.1399. 021 تصویب شده است.

References

1. Abolhassani MH, Kolahdooz F, Majdzadeh R, Eshraghian M, Mirkazemi R, Djazayery A. Prioritizing Food Security Indicators in Iran: Application of an Integrated Delphi/AHP Approach. Iranian Red Crescent Medical Journal [Internet]. 2018 [cited 2019 Jan 26];20(S1). Available from: http://ircmj.com/en/articles/55203.html
2. Behzadifar M, Behzadifar M, Abdi S, Malekzadeh R, Arab Salmani M, Ghoreishinia G, et al. Prevalence of Food Insecurity in Iran: A Systematic Review and Meta-analysis. Arch Iran Med. 2016 Apr;19(4):288–94.
3. Arzhang P, Abbasi SH, Sarsangi P, Malekahmadi M, Nikbaf-Shandiz M, Bellissimo N, et al. Prevalence of household food insecurity among a healthy Iranian population: a systematic review and meta-analysis. Frontiers in Nutrition. 2022;9:1006543.
4. Coleman-Jensen A, Rabbitt MP, Gregory CA, Singh A. Household Food Security in the United States in 2021 [Internet]. [cited 2023 Mar 9]. Available from: http://www.ers.usda.gov/publications/pub-details/?pubid=104655
5. Di Prima S, Wright EP, Sharma IK, Syurina E, Broerse JEW. Implementation and scale-up of nutrition-sensitive agriculture in low- and middle-income countries: a systematic review of what works, what doesn't work and why. Global Food Security [Internet]. 2022 [cited 2022 Jan 20];32:100595. Available from: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912421001036
6. Ruel MT, Alderman H, Maternal and Child Nutrition Study Group. Nutrition-sensitive interventions and programmes: how can they help to accelerate progress in improving maternal and child nutrition? Lancet. 2013 Aug 10;382(9891):536–51.
7. Instructions for the Implementation of Healthy Nutrition Education and Promotion in Rural and Nomad Women [in Farsi] [Internet]. Ministry of Health and Medical Education, Office of Community Nutrition AND Ministry of Jihad Agriculture,Nomad & Rural Women Agriculture Activities Development Office (NRWAAD); 2018. Available from: https://zums.ac.ir/files/cityhealth/files/%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D9%84_%D9%85%D8%B1%D8%A7%D8%AD%D9%84_%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%DB%8C%DB%8C_%D9%81%D8%B1%D8%A2%DB%8C%D9%86%D8%AF_%D8%A2%D9%85%D9%88%D8%B2%D8%B4_%D9%88_%D8%AA%D8%B1%D9%88%DB%8C%D8%AC_%D8%AA%D8%BA%D8%B0%DB%8C%D9%87_%D8%B3%D8%A7%D9%84%D9%85_%D8%AF%D8%B1_%D8

%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9%D9%87_%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86_%D8%B1%D9%88%D8%B3%D8%AA%D8%A7%DB%8C%DB%8C_%D9%88_%D8%B9%D8%B4%D8%A7%DB%8C%D8%B1%DB%8C.pdf

8. The Sustainable Development Goals Report [Internet]. New York: United Nations; 2017. Available from: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf

9. Nielsen JN, Olney DK, Ouedraogo M, Pedehombga A, Rouamba H, Yago-Wienne F. Process evaluation improves delivery of a nutrition-sensitive agriculture programme in Burkina Faso. Matern Child Nutr. 2018;14(3):e12573.

10. Ezzeddin N, Kalantari N, Abdollahi M, Amiri P, Amini B, Zayeri F. Outcomes of a homestead food production program on nutritional knowledge, dietary diversity, food security and empowerment of rural women in Tehran province, Iran. BMC Public Health [Internet]. 2024 Jan 8 [cited 2024 Feb 17];24(1):118. Available from: https://doi.org/10.1186/s12889-024-17658-z

11. Ezzeddin N, Kalantari N, Zayeri F, Amiri P, Abdollahi M. Process Evaluation of a Nutrition-sensitive Agriculture Program in Rural Areas of Tehran Province, Iran [Internet]. Paris Scholar Publishing Ltd.; 2023 [cited 2023 Nov 14]. Available from: https://www.ingentaconnect.com/content/psp/hbpr/2023/00000010/00000001/art00004

12. Kalantari N, Abdollahi M, Amiri P, Zayeri F, Ezzeddin N. Strength and weakness of the National Nutrition Improvement Program in Rural and Nomadic Women: findings from a policy triangle framework. Frontiers in Sustainable Food Systems. 2023;7:1171654.

Policy Brief:

Recommendations And Suggestions To Improve The Implementation Of Program Entitled: "Improving Nutrition Of Rural And Tribal Women" In Iran, Based On An Analysis And Evaluation Study

*Kalantari N[1], Abdollahi M[2], Zayeri F[3], Amiri P[4], Ezzeddin N[5,1]**

1-Department of Community Nutrition, Faculty of Nutrition Sciences and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

2-Faculty of Nutrition Sciences and Food Technology, and Social Determinants of Health Research Center, National Nutrition and Food Technology Research Institute, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

3-Proteomics Research Center, Department of Biostatistics, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Darband Street, Tehran, Iran

4-Research Centre for Social Determinants of Health, Research Institute for Endocrine Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

*5-*Corresponding author: Department of Community Nutrition, Faculty of Health, Qazvin University of Medical Sciences, Qazvin, Iran Email: neda.ezedin@yahoo.com*

Abstract

Introduction and Objective: This policy brief was prepared with the aim of providing an overview of the implementation status of the "Improving Nutrition of Rural and tribal Women in 2018-2021" program in rural areas of Iran**"**, along with key considerations and policy recommendations for strengthening the program.

Materials and Methods: The present policy brief was derived from a study conducted to analyze and evaluate the program. This study was carried out in Tehran Province using a **mixed-methods approach** (quantitative and qualitative). The target population included policymakers, program implementers, and rural women. Qualitative data were collected through program document review, semi-structured in-depth interviews, and focus group discussions with the target groups. Quantitative data were also gathered through a cross-sectional study conducted in rural areas of Tehran Province. The data were then subjected to statistical analysis.

Results: Based on the results obtained from the analysis and evaluation of the program, weaknesses in the program's design and implementation, together with certain contextual barriers in rural areas, hindered the program from achieving its intended objectives. One of the most important weaknesses identified in the program was the lack of a designated financial budget, which created challenges in providing the resources and facilities required for implementation. According to the policy recommendations, the program requires further consideration in the areas of needs assessment, resources and facilities, inter-sectoral collaboration, sustainability and scale-up, as well as monitoring and evaluation.

Conclusion: The considerations and recommendations presented in this policy brief can serve as evidence for policymakers and planners in improving the design and implementation of the program.

Keywords: Policy brief, Program, Food security, Rural women